

การแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย Solving debt problems of Thai farmers

สุรพงษ์ ปราบปราม และ โชติ บดีรัฐ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Suraphong Prabpram and Chot Bodeerat

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Sp1980f@gmail.com

บทคัดย่อ

การเกษตรเป็นอาชีพที่ถ่ายทอดและสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่มีมาอย่างยาวนาน และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐและเป็นการแก้ปัญหาเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนแก่เกษตรกรไทย ซึ่งมีปัญหาและแนวทาง 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าและการพาณิชย์ แนวทางการแก้ปัญหาด้วยการปลูกพืชแบบผสมผสานจะช่วยลดปัญหาความไม่แน่นอนของกลไกการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ปัญหาการก่อภาระหนี้สินที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้ แนวทางการแก้ปัญหาด้วยการดำรงตนให้อยู่ในวิถีชีวิตแบบพอเพียงตามแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” 3) ปัญหาในการขาดความรู้ในการแยกแยะบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร แนวทางการแก้ปัญหาด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการงบการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดปัญหาการเป็นหนี้สะสมเรื้อรังของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ: ปัญหา; หนี้สิน; เกษตรกรไทย

Abstracts

Agriculture is a profession that has been passed down and passed on from generation to generation from the past to the present. This article aims to study the long-standing debt problems of farmers, and find a way to solve such problems in accordance with the basic policy principles of the state and to solve problems to create sustainability for Thai farmers There were three problems and approaches: 1) Problems in growing monocultures for trade and commerce. The solution to the problem with mixed crops will effectively reduce the uncertainty of the market mechanism. approach to solving problems by living a self-sufficient lifestyle according to philosophy “Sufficiency economy” 3) Problems in the lack of knowledge in distinguishing household accounts and agricultural costs. Solutions for problems with household accounting This is another principle to effectively manage household financial statements and reduce the problem of chronic debt accumulation among farmers.

* วันที่รับบทความ: 12 กรกฎาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 14 สิงหาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 15 สิงหาคม 2565

Received: July 12, 2022; Revised: August 14, 2022; Accepted: August 15, 2022

Keywords: Problem; Debt; Thai Farmers

บทนำ

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตรมรสุมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพภูมิประเทศ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และสภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร ประชากรของประเทศส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมาโดยตลอด แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพียงใดก็ตาม แต่สุดท้ายแล้วก็ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยเกษตรกรรมอยู่เช่นเดียวกับประเทศทั้งหลายที่ได้พัฒนาไปแล้ว เกษตรกรรมในประเทศไทยมีวิวัฒนาการและการพัฒนาทางการเกษตรเรื่อยมา โดยได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและตามกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลกมาตามลำดับ (วรทัศน์ วัชรวิทย์, 2533 : 148) ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 320.696 ล้านไร่ และมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 149.25 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรในภาคต่างๆ ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 32.51 ล้านไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 32.51 ล้านไร่ ภาคกลาง จำนวน 31.14 ล้านไร่ และภาคใต้ จำนวน 21.74 ล้านไร่ (สำนักงานสถิติการเกษตร, 2562 : 2) โดยถือว่าพื้นที่ทั้งหมด 47% เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้นจึงถือได้ว่าวิถีชีวิตการทำการเกษตรของเกษตรกรนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

ผลผลิตของภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างมากของประเทศไทย เนื่องจากรายได้หลักของประเทศส่วนใหญ่มาจากการส่งออกผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 1.21 ล้านล้านบาท หรือ 8.4 % ของ GDP พืชเศรษฐกิจหลักประกอบด้วย ข้าว ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง และปาล์มน้ำมัน คิดเป็นเนื้อที่ 120.26 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ของพื้นที่ถือครองด้านการเกษตรทั้งหมด โดยพบว่าผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรของไทยติดอันดับของโลก โดยผลิตภัณฑ์ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ติดอันดับ 1 ส่วน อ้อย ติดอันดับ 2 และปาล์มน้ำมันติดอันดับ 4 อย่างไรก็ตามถึงแม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีรายได้หลักของประเทศมาจากผลผลิตทางการเกษตร แต่ในทางกลับกันเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศยังมีฐานะยากจน อีกทั้งยังมีปัญหาหนี้สินที่รุมเร้าของเกษตรกร ภาคเกษตรของไทยยังมีความสามารถในการแข่งขันค่อนข้างต่ำและมีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน โครงสร้างภาคการเกษตรไทยขาดการพัฒนาเป็นเวลานาน การผลิตสินค้าทางการเกษตรคงที่ ในขณะที่การพัฒนาเพื่อยกระดับรายได้ภาคการเกษตรให้เท่าเทียมนอกภาคเกษตรยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น รายได้ต่อหัวภาคเกษตรต่ำทำให้ภาคเกษตรและเกษตรกรไทยเริ่มอ่อนแอลง (สำนักงานสถิติการเกษตร, 2562 : 2) จึงอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรถึงแม้จะมีบทบาทสำคัญในการผลิตอาหารขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ภาคชนบท ที่สร้างรายได้ให้ประเทศจากการส่งออกพืชเศรษฐกิจหลากหลายชนิด แต่กลับกลายเป็นอาชีพที่ถูกบีบคั้นจากปัญหาเศรษฐกิจเชิงโครงสร้างในหลายด้าน

เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนหรือปัจจัยการผลิตสูงขึ้นทุกปี ดังคำพูดของเกษตรกรที่ว่า “ของทุกอย่างที่ซื้อเขาแพงหมด แต่ของเราขายได้ในราคาถูก” รวมทั้งเกษตรกรบางส่วนยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่เหนียวรั้งศักยภาพในการปรับตัวเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น พฤติกรรมทางการเงินที่เชื่อมโยงกับวงจรหนี้ รายได้ไม่ครอบคลุมรายจ่าย แนวคิด และวิธีการออมเงินไม่สามารถปลดล็อกหรือมีอิสระทางการเงินได้เท่าที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ดีถึงแม้ในปัจจุบันประเทศไทยเองกำลังพยายามที่จะเปลี่ยนผ่านและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมแบบเต็มตัว แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวทางการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรเองก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่รัฐไม่ควรจะมองข้าม เนื่องจากในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่เครื่องจักรหรือเครื่องมือทุ่นแรงต่างๆ เข้ามาแทนที่แรงงานในด้านต่าง ๆ แต่สิ่งที่มาพร้อมกับความสะดวกสบายเหล่านี้คือต้องแลกมากับการที่ต้นทุนในการผลิตมีมูลค่าที่สูงขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนไปเริ่มมีการทำการเกษตรแบบอิงวัตถุดิบมากกว่าการประเมินขีดความสามารถของตนเอง เริ่มผลิตเพื่อการค้าและการพาณิชย์มากกว่าการผลิตเพื่ออุปโภคบริโภคและขายในส่วนที่เหลือกินเหลือใช้ ทำให้ปัญหาเรื่องของต้นทุนในการผลิตขาดมือ และเริ่มที่จะมีการก่อหนี้เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่ารัฐจะมีการช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ รวมไปถึงแหล่งเงินทุนที่มีการปล่อยให้เกษตรกรกู้ยืมผ่านโครงการดอกเบี้ยต่ำต่าง ๆ ของรัฐ ผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ซึ่งถือเป็นแหล่งเงินกู้ที่แรกที่เกษตรกรพอจะนึกได้ และเป็นแหล่งเงินทุนที่เป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ของเกษตรกรไทยอีกด้วยแต่สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีกินดีของเกษตรกรไม่ได้ขึ้นอยู่กับแหล่งเงินทุนเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลาย ๆ ด้าน เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตร สภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ รวมไปถึงความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในการประกอบอาชีพของตนเองและการบริหารจัดการทางการเงินเพื่อให้อยู่ในระดับความเสี่ยงที่พอจะยอมรับได้ สิ่งเหล่านี้ต่างเป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้

ดังนั้นการลงทุนแบบมีความเสี่ยงโดยไม่มีการบริหารจัดการที่ดีจึงทำให้เกษตรกรมีการก่อปัญหานี้สินให้กับตนเองทุกปี ๆ จนกลายเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการชำระหนี้ที่ต่ำกว่ามาตรฐานชำระรายเกษตรกรบางรายเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุนของธนาคารต้องนำพื้นที่ทำกินของตนเองไปค้ำประกันการกู้ยืมหนี้ในระบบเมื่อไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ก็โดนยึดพื้นที่ทำมาหากินของตนเองทำให้ปัญหานี้สินกลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่ไม่มีทางแก้ไขของเกษตรกรไทย

วิเคราะห์ปัญหานี้สินของเกษตรกร

ปัญหานี้สินของเกษตรกรเป็นปัญหาที่ที่อยู่คู่กับเกษตรกรไทยมาอย่างยาวนานพอๆ กับการประกอบอาชีพเกษตรกรของประชากรของประเทศ ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหานี้สินของเกษตรกรนั้นมีมากมายหลากหลายปัจจัย ซึ่งผู้เขียนจะขอพรรณนาถึงปัจจัยหลัก ๆ ที่ทำให้เกษตรกรติดอยู่ในวังวนภาระหนี้สินที่ไม่อาจหลุดพ้นได้พอสังเขป ดังนี้

1. ปัญหาในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าและการพาณิชย์

ตามที่คุณเขียนได้อธิบายมาในตอนต้นว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรม และผลผลิตทางการเกษตรยังเป็นรายได้หลักให้กับประเทศ ซึ่งพื้นที่ทำการเกษตรที่กล่าวมานี้ 70% เกษตรกรใช้พื้นที่ในการปลูกพืช ซึ่งเมื่อผลผลิตทางการเกษตรมีการส่งออกเพื่อจำหน่ายในปริมาณที่มากจึงจูงใจให้เกษตรกรส่วนใหญ่หันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นจำนวนมาก โดยการปลูกพืชเชิงเดียวนั้นมีข้อดีคือการปลูกพืชชนิดเดียวในปริมาณที่มากซึ่งง่ายต่อการดูแล สามารถเลือกการดูแลและกำจัดศัตรูพืชได้ง่ายดายโดยเกษตรกรจะทราบที่อยู่แล้วว่าตนเองปลูกอะไร และมีอะไรบ้างที่เป็นศัตรูพืชที่ตนเองปลูก โดยสามารถทำให้เป็นมาตรฐานที่รับรู้และเข้าใจร่วมกันได้ในวงกว้าง อีกทั้งยังสามารถจัดพืชผลที่จะปลูกให้เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ได้อีกด้วย (สำนักปลัดเทศบาลตำบลปง, 2561 : 3) แต่ข้อเสียของการปลูกพืชเชิงเดียวนั้นก็คือ แมลงศัตรูพืชหรือ โรคพืช สามารถทำลายผลผลิตที่ปลูกได้อย่างรวดเร็วและในวงกว้างจนในบางครั้งแทบจะไม่เหลือผลผลิตเหลือไว้ให้ขายเลย หรือแม้แต่ในฤดูเก็บเกี่ยวจะมีผลผลิตที่ออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมากทำให้ผลผลิตที่ได้ราคาตกต่ำ หากนำออกขายไม่ทันเวลาก็ทำให้ผลผลิตที่ได้เน่าเสีย หรือหากจะเก็บไว้เพื่อรอให้ราคาดีแล้วขายก็ต้องใช้พื้นที่เก็บที่มีขนาดใหญ่ทำให้มีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นซึ่งทำให้ไม่คุ้มค่ากับการเก็บรักษา อาจกล่าวได้ว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถกำหนดได้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ทำให้เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวขาดทุน ไม่ว่าจะเป็นการการแข่งขันกันเรื่องราคา วัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูก ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ซึ่งเป็นไปตามกลไกของตลาด เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรเกือบทุกประเภทตกต่ำอยู่อย่างสม่ำเสมอ เรียกได้ว่า อาชีพเกษตรกรขายสินค้าการเกษตรขาดทุนตลอดมาเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวจะต้องมีเกษตรกรที่เดือดร้อนออกมาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือทุกปี ไม่ว่าจะเป็นข้าว, ข้าวโพด, ยางพารา, ปาล์มน้ำมัน, ลำไย, ลองกอง, กระเทียม, หอมแดง ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ประสบปัญหาราคาตกต่ำ ตลอดเวลาที่ผ่านมารัฐช่วยมีงบประมาณอุดหนุนและช่วยเหลือภาคการเกษตรด้วยงบประมาณมหาศาลในทุกๆปี แต่เกษตรกรก็ยังคงขายสินค้าในราคาที่ขาดทุนอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี ปัญหาสำคัญส่วนหนึ่งมาจากการที่เกษตรกรไทยทำการเกษตรโดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานซึ่งทำให้เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวประสบความสำเร็จเป็นจำนวนน้อยและส่วนใหญ่ยังไม่หลุดพ้นจากวังวนหนี้มีอยู่

2. ปัญหาการก่อภาระหนี้สินที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้

เนื่องจากในปัจจุบันสังคมและค่านิยมของของประชากรในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากในทิศทางที่เรียกว่าก้าวกระโดด ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก รวมไปถึงวัตถุนิยมต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกษตรกรมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปเช่นกัน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัตถุนิยมที่ทำให้เกิดความอยากมีอยากได้ของเกษตรกร ซึ่งในปัจจุบันวัตถุนิยมต่าง ๆ จะมาในหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการซื้อทั้งเงินสด และมาแบบการผ่อนชำระที่ไม่จำเป็นต้องจ่ายก่อนแต่สามารถที่จะนำสินค้ามาใช้ก่อนแล้วค่อย

ผ่อนทีหลังก็ได้ จึงเป็นวัฒนธรรมที่จูงใจให้เกษตรกรติดกับดักและหลงไหลในสิ่งยั่วยุทั้งหลายเหล่านี้ จนในบางครั้งทำให้เกษตรกรก่อหนี้โดยไม่จำเป็นและไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ของตนเองจนเป็นการสร้างหนี้สินครัวเรือนขึ้นมาซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลแก้ไข โดยในระดับมหภาคนี้ครัวเรือนไทยอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับต่างประเทศ และสัดส่วนหนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้ระยะสั้นซึ่งทำให้ครัวเรือนมีภาระผ่อนต่อเดือนสูง ทั้งนี้จากข้อมูลในระดับจุลภาค (โสมรัตน์ จันทรัตน์ และคณะ, 2560 : 6) พบว่าคนไทยเป็นหนี้เร็วขึ้น คือ เริ่มก่อหนี้ตั้งแต่อายุยังน้อย เป็นหนี้เยอะขึ้น หนี้สินต่อหัวสูงขึ้นกว่าในอดีตและเป็นหนี้มากขึ้น ภาระหนี้ไม่ได้ลดลงนักเมื่อผู้กู้อายุเพิ่มขึ้น และที่สำคัญเกษตรกรไทยจำนวนมากถูกติดตามทวงถามหนี้ โดยมีคนเป็นแสนรายกำลังเข้าสู่กระบวนการบังคับคดีและอาจถูกอายัดทรัพย์สิน ก่อให้เกิดภาวะความเครียดกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาเชิงสังคมตามที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันดูแลปัญหาหนี้ครัวเรือนก่อนจะลุกลามเป็นปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง ซึ่งการก่อหนี้สินของเกษตรกรในครัวเรือนนั้นไม่ใช่เรื่องดที่มืด แต่การก่อหนี้สินนั้นต้องคำนึงปัจจัยอย่างอื่นประกอบด้วยซึ่งหากเป็นการก่อหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น การก่อหนี้สินที่นำมาอุปโภคบริโภคโดยขาดการวางแผนทางการเงินที่ดี ก็อาจจะนำไปสู่การทำให้เกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวได้ ซึ่งในปัจจุบันเรามักจะเห็นพฤติกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ใช้ก่อนผ่อนทีหลังอยู่เสมอ มีการออมเงินน้อยลงซึ่งการใช้จ่ายในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการใช้จ่ายเกินตัวโดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการผ่อนชำระหนี้ของตนเอง ซึ่งเมื่อมีรายได้เข้ามาก็จะต้องนำรายได้ส่วนหนึ่งไปชำระหนี้ในส่วนนี้ซึ่งทำให้เกษตรกรไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนภาระหนี้สินได้

3. ปัญหาในการขาดความรู้ในการแยกแยะบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร

อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีรายได้หลักมาจากการขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งในการได้ผลผลิตทางการเกษตรมาในแต่ละปีนั้นเกษตรกรจะไม่มีรายได้เป็นรายวันหรือรายเดือนเหมือนพ่อค้าแม่ค้า หรือพนักงานที่ทำงานประจำ แต่ผลผลิตทางการเกษตรนั้นจะเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้วแต่อายุของพืชที่ปลูก ซึ่งพืชบางชนิดก็ใช้ระยะเวลาสั้นในการเก็บเกี่ยว เช่น ผลไม้บางชนิด พืชผักสวนครัว เป็นต้น แต่พืชบางชนิดก็ใช้ระยะเวลายาวนานในการเก็บเกี่ยว เช่น มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น ดังนั้นสิ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหา คือ การไม่ได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในการประกอบอาชีพของตนเองไว้ ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่เกษตรกรเองไม่ได้ใส่ใจในรายละเอียดของต้นทุนกำไรต่างๆของตนเอง ขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย รวมไปถึงการไม่ได้จดจำรายละเอียดของสินค้าต่างๆที่ใช้เป็นต้นทุนในการลงทุนประกอบอาชีพของตนเอง เช่น ราคาวัตถุดิบที่ใช้ในการลงทุน เป็นต้น ซึ่งการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าในการลงทุนในแต่ละครั้งเกษตรกรเองมีต้นทุนในการลงทุนเท่าไร มีกำไรจากการลงทุนเท่าไร แล้วรายได้ที่ได้จากการการลงทุนนำไปใช้ในส่วนไหนบ้าง เมื่อไม่ได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างชัดเจน จึงทำให้การใช้จ่ายของเกษตรกรผสมกันไประหว่างกำไรจากการลงทุนและการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือนทำให้การบริหารจัดการต้นทุนในการประกอบอาชีพเป็นไปได้ยากทำให้เกษตรกรไม่

สามารถแก้ปัญหาภาระหนี้สินของตนเองได้อย่างเป็นสัดส่วนได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันซึ่งหากเกิดปัญหาภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้นโดยมีรายได้ลดลงทำให้บริหารจัดการภาระหนี้ต่างๆ เป็นไปในลักษณะของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยไม่รู้ว่าส่วนไหนเป็นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ไม่ควรตัดค่าใช้จ่าย หรือสิ่งไหนไม่จำเป็นควรที่จะตัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ออกเพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างรายรับรายจ่ายและรายจ่ายของตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งที่เป็นปัญหาใกล้ตัวแต่ไม่ควรมองข้ามในการประกอบอาชีพของเกษตรกร

แนวทางการแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินของเกษตรกร

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงสาเหตุของปัญหาที่ทำให้เกษตรกรไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนของภาระหนี้สินที่พอกพูนประดุจดินพอกหางหมูของเกษตรกรนั้น มีแนวคิดที่สามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ปัญหาภาระหนี้สินนี้ได้ คือแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องร่อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตัวองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2550 : 18) ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินของเกษตรกรนั้นสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. การแก้ปัญหาในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าและการพาณิชย์

เนื่องจากการปลูกพืชเชิงเดียวนั้นเป็นการปลูกพืชที่มีความเสี่ยงสูง และเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเองก็ถูกกลไกการตลาดเอารัดเอาเปรียบทั้งในเรื่องของราคา อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดราคาของตนเองต้องการได้จึงกลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหามองเกษตรกรเองจึงควรหันมาปลูกพืชแบบผสมผสาน แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยการปลูกพืชแบบผสมผสานนั้นเป็นการปลูกพืชที่ทำควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์โดยใช้พื้นที่การเกษตรที่ตนเองมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในการเกื้อกูลซึ่งกันและกันของการผลิต โดยใช้พื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสูงสุด

การปลูกพืชแบบผสมผสานนั้นจะช่วยลดความไม่แน่นอนของกลไกการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเกษตรแบบหลากหลาย เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว ข้าว ไม้ผล เลี้ยงไก่ขุดบ่อเลี้ยงปลา ไว้เพื่ออุปโภคบริโภค ในส่วนที่เหลือก็นำออกแบ่งขายทำให้สามารถเพิ่มรายได้จากจากหลายช่องทางและสม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายลดลง สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยต้องมีการจัดสรรพื้นที่ที่มีอยู่ให้ตรงตามความต้องการในครัวเรือนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงที่การทำเกษตรต้องสามารถพึ่งพาตนเองและเลี้ยงคนในครอบครัวได้เป็นการบริหารจัดการกับปัญหาภาระหนี้สินในขั้นต้น เมื่อครัวเรือนของตนเองสามารถหล่อตนเองได้แล้วก็ขยายไปในชั้นกลางโดยการยึดชุมชนเป็นหลัก จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและความรู้ของคนในชุมชนและนำไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ในครัวเรือนของตนเองและแปรรูปสินค้าที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่า ซึ่งสามารถกำหนดราคาและต่อรองราคาได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางในการกระจายสินค้าออกสู่ตลาด และในขั้นสูงสุดเมื่อวิสาหกิจชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงคนในชุมชนและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้แล้ว ก็สามารถที่จะติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการให้เข้ามาอบรมให้ความรู้และนำสินค้าที่มีอยู่ไปกระจายต่อได้ โดยจะเป็นแนวทางที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเอง เลี้ยงคนในครอบครัวและชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินสะสมจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ไม่สามารถกำหนดราคาและกลไกการตลาดได้ เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้อย่างยั่งยืน

2. การแก้ไขปัญหาการก่อภาระหนี้สินที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้

จากสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันที่ที่กระแสวัตถุนิยมในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นในด้านของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันของเกษตรกร สิ่งอำนวยความสะดวกสบายยานพาหนะอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ช่วยในการทุนแรงต่างๆ สิ่งเหล่านี้ค่อยๆเข้ามาครอบงำจิตใจของเกษตรกรในสังคมปัจจุบันทำให้เกษตรกรเกิดความอยากมีอยากได้และเริ่มที่จะมีการใช้จ่ายเกินตัว ฟุ้งเฟ้อ และฟุ่มเฟือย จนในบางครั้งทำให้เกษตรกรไทยหลงเดินทางไปตามเกมส์ของสังคมวิ่งไล่ตามกระแสนิยมต่างๆเหล่านั้น จนลืมมองกลับไปที่ความสามารถในการชำระหนี้สินของตนเอง และลืมนึกถึงการประมาณตนเองในการใช้จ่ายใช้สอยทำให้ความอยากมีอยากได้อยู่เหนือการควบคุมค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเอง จนบางครั้งสิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งปัญหาการก่อให้เกิดภาระหนี้สินที่ไม่มีวันจบสิ้น การใช้ชีวิตของเกษตรกรในสังคมปัจจุบันนั้นควรยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน หลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อให้การดำเนินชีวิตในอนาคตหลุดพ้นจากบ่วงของภาระหนี้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด วิถีชีวิตในสังคมปัจจุบันควรเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตแบบรู้จักประมาณตนเองในการอุปโภคบริโภคตามแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่เป็นหลักการการดำรงตนให้อยู่ในวิถีชีวิตแบบพอเพียงและเกิดความสุขอย่างแท้จริง สามารถนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิตเพื่อให้หลุดพ้นจากภาระหนี้สะสมที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืน พระองค์ทรงมองเห็นถึงความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองก่อนเป็นอันดับแรกและสอนให้รู้จักความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ไปตามลำดับโดยคำนึงถึงหลักเหตุผลและการประมาณตนเอง (ภัทรา เรื่องสิทธิปัญญา, 2555 : 20-28) พร้อมกับให้ใช้ชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่ประมาท โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวซึ่งการประมาณตนตามวิถีของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่ามัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณ คือ การเป็นคนรู้จักความพอดี หรือความพอเพียงในทุก ๆ ด้าน ทั้งความพอดีในตน ความพอเพียงในชีวิต รู้จักความพอดีในการพูด พอดีในการทำงาน พอดีในการหาทรัพย์ และพอดี

ในการถ่ายทอดด้วยความรู้จักประมาณกำลังตนเองดังนั้นความพอดีในการใช้ชีวิตของเกษตรกรจึงควรที่จะใช้ควบคู่ไปกับรายได้ของตนเองเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการเป็นหนี้ที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้ของตนเอง ซึ่งหากเกษตรกรลดความฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นลงได้ และเลิกวิ่งตามกระแสวัตถุนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมจะสามารถลดปัญหาการเป็นหนี้ที่ไม่สอดคล้องกับรายได้ของเกษตรกรลงได้

3. การแก้ไขปัญหาในการขาดความรู้ในการแยกแยะบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร

การจัดทำบัญชีครัวเรือนนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่เกษตรกรจำเป็นต้องจัดทำขึ้นมาเพื่อรับรู้ถึงรายได้และรายจ่ายของตนเอง โดยการจัดทำบัญชีครัวเรือนจะทำให้เกษตรกรสามารถคำนวณต้นทุนในการผลิต และบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ได้อย่างชัดเจน และแยกแยะได้อย่างชัดเจนระหว่างต้นทุนการผลิต ผลกำไรจากการผลิต และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพ ซึ่งปัญหาการขาดความรู้และความเข้าใจในการแยกแยะระหว่างบัญชีครัวเรือนและใช้จ่ายควบคู่ไปกับต้นทุนที่จะต้องนำไปลงทุนนั้นเกษตรกรควรที่จะศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมในการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และปรึกษาผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนแล้วนำมาปรับใช้กับการจัดทำบัญชีครัวเรือนของตนเอง ซึ่งเมื่อเกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนแล้วจะช่วยให้สามารถแยกประเภทของค่าใช้จ่ายในแต่ละส่วนได้อย่างชัดเจน สามารถจัดการกับปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ โดยเมื่อมีการจัดทำบัญชีจะทำให้รู้ถึงค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและตัดในส่วนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและลดต้นทุนในการประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ยังทำให้เกษตรกรสามารถแยกกำไรจากการผลิตออกจากต้นทุนที่จะต้องนำไปใช้ในการลงทุนต่อโดยในส่วนของต้นทุนที่จะต้องใช้ต่อกันไว้เพื่อนำไปลงทุนโดยไม่ต้องมีการกู้ยืมเพื่อเพิ่มภาระหนี้สินให้กับตนเอง และในส่วนของการกำไรที่ได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรก็นำไปใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้หากมีกำไรที่มากพอที่จะสามารถนำไปชำระหนี้หรือชำระหนี้บางส่วนก็นำไปบริหารจัดการในการชำระหนี้เพื่อให้ภาระหนี้ที่มีอยู่ลดลงได้ ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการทางการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาการเป็นหนี้สะสมเรื้อรังของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

สรุป

ปัญหานี้สินของเกษตรกรไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนานในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีรายได้ที่ค่อนข้างจะอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น ๆ แต่ในทางกลับกันอาชีพเกษตรกรกลับเป็นอาชีพที่มีประชากรที่ประกอบอาชีพนี้อยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ใช้ในทางการเกษตร และเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นหลัก ดังนั้นอาชีพเกษตรกรจึงเป็นอาชีพที่รัฐไม่ควรจะมองข้ามและควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เพื่อบูรณาการให้เกษตรกรของไทยสามารถลืมตาอ้าปากได้ในยุคปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในเชิงเกษตรแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกษตรกรได้เกิดกระบวนการเรียนรู้และนำนวัตกรรมใหม่ๆ ไปปรับใช้ในการเพิ่มพูนผลผลิตของตนเอง อีกด้านหนึ่งในส่วนของเกษตรกรเองนอกจากต้องพึ่งพามาตรการการช่วยเหลือของรัฐแล้ว

เกษตรกรควรยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก โดยบูรณาการการทำการเกษตรของตนเองให้สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยต้องเป็นการเกษตรแนวใหม่ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ตนเองมีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานโดยยึดหลักการการพออยู่พอกินมากกว่าการค้าเพื่อการพาณิชย์ ซึ่งจะสามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตของเกษตรกรลง มีรายได้เพิ่มมากขึ้นสามารถเลี้ยงตนเองและคนในครอบครัวได้ และอีกประการที่สำคัญทำให้สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่มีมาอย่างยาวนานได้และไม่กลับไปเป็นหนี้ซ้ำซากอีกได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ภัทรา เรืองสินธิญาณ. (2555). บัญชีครัวเรือน เรื่องใกล้ตัวที่ถูกมองข้าม. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 7 (1), 20-28.
- วรทัศน์ วัชรวิสี. (2533). *ประชากรด้าเซียน*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- โสมรศม์ จันทรัตน์ และคณะ. (2560). มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทยผ่าน *Big Data* ของเครดิตบูโร. *วารสาร ABRIDGED สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์* ฉบับที่ 10.
- สำนักงานสถิติการเกษตร. (2562). *สถิติการเกษตรประเทศไทย ปี 2562*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติการเกษตร.
- สำนักปลัดเทศบาลตำบลปง. (2560). *วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเกษตรเชิงเดี่ยว*. ฉบับที่ 11 ประจำเดือนมีนาคม 2560.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2550). *สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.